

019/02-02
від 19.11.2018

Спеціалізованій вченій раді К 32.051.07
у Східноєвропейському національному
університеті імені Лесі Українки МОН України

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора економічних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України
Сохнича Анатолія Яковича
на дисертаційну роботу Малевича Назара Юрійовича
«Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення розвитку
екобезпечного землеробства», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка
природокористування та охорони навколишнього середовища

І. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами

Екологізація використання земель сільськогосподарського призначення є цілеспрямованим процесом втілення комплексу взаємоузгоджених та взаємопов'язаних економічних, технологічних, організаційних та інших заходів, а також управлінських рішень, що запобігають порушенню екологічної рівноваги в природному середовищі. Завдяки екобезпечному землекористуванню відновлюється якість земельних ресурсів, що залучені до процесу виробництва, внаслідок застосування зелених добрив та методів біологічного знищення шкідників, технологій обробітку ґрунту, які спрямовані на мінімальне втручання в екосистеми, зниження ущільненості ґрунтів та зменшення забруднення водойм і атмосферного повітря. Економічний ефект при цьому гарантований, адже споживачі готові сплачувати більшу ціну за продукцію органічного виробництва та знизиться частина вартості матеріальних ресурсів, що використовуються у цьому процесі.

З огляду на це, тема дисертаційної роботи Малевича Н. Ю. як з теоретичної, так і з практичної точки зору, є досить актуальною та необхідною для подальшого наукового та практичного вивчення питання формування, оцінювання та підвищення інвестиційної привабливості земель сільськогосподарського призначення.

Дисертація тісно пов'язана з науково-дослідними роботами, що проводилися за участю автора у Тернопільському національному економічному університеті та Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за темами: “Управління соціоекологоекономічною безпекою” (номер державної реєстрації 0117U002302), де автором розроблена організаційно-економічна модель та економіко-технологічний механізм гарантування екологічної безпеки сільськогосподарського виробництва; “Пропозиції щодо впровадження екобезпечного землеробства. Патентний супровід технічних розробок” (номер державної реєстрації 0117U003470), де автором запропоновано модель екобезпечного землеробства; “Пропозиції щодо вдосконалення існуючих енерговитратних технологій для збирання картоплі та цукрових буряків, а також транспортного устаткування. Патентний супровід технічних розробок” (номер державної реєстрації 0117U003465), в межах якої автором запропоновано інвестиційно-інноваційні механізми в екологізації аграрного виробництва.

Окремі положення та висновки дисертації використано у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін “Моніторинг еколого-економічних систем” і “Основи ґрунтознавства” (довідка № 126-25/543 від 30.03.2018 р.).

1. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Автор здійснив ґрунтовне дослідження широкого кола наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Зміст дисертаційної роботи та автореферату свідчать про те, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані Малевичем Н.Ю., є обґрунтованими і достовірними, що підтверджується використанням реальних статистичних даних та інформаційних джерел; застосуванням як загальнонаукових, так і специфічних методів наукового дослідження.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною

мірою розкриває тему наукового дослідження.

Визначена в дисертаційній роботі мета (С. 21 дисертації, С. 2 автореферату) відповідає темі. Поставлені завдання, зазначені об'єкт та суб'єкт дослідження (С. 21-22 дисертації, С. 2 автореферату) зумовили реалізацію системного підходу та досягнення поставленої мети – обґрунтування теоретико-методичних підходів та розробки практичних рекомендацій щодо формування інноваційно-інвестиційного механізму розвитку екобезпечного землеробства.

Автор дотримується основних вимог щодо коректності застосування доцільно обраних методів сучасного наукового дослідження (С. 22-23 дисертації, С. 2-3 автореферату). Наукові положення та висновки є достовірними, обґрунтованими та мають належний рівень і забезпечуються застосуванням адекватних методів дослідження, серед яких були використані: системний аналіз, монографічний метод, комплексний аналіз, економіко-статистичні методи, метод аналогій і порівнянь.

Сформовані висновки за результатами дисертаційного дослідження (С. 176-179 дисертації, С. 14-16 автореферату) свідчать про досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження. Автором продемонстровано високий рівень вмінь та навичок, які є необхідними для науково-пошукових досліджень.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій підтверджує також їх апробація на 5 науково-практичних конференціях.

2. Ступінь новизни наукових положень

До теоретичного обґрунтування положень і розробки практичних рекомендацій, що характеризуються науковою новизною та свідчать про особистий внесок автора в розвиток інноваційно-інвестиційного забезпечення екобезпечного землеробства в Україні, зокрема відносяться наступні:

– автором обґрунтовано сутність функціонування екобезпечного аграрного виробництва як такого, що передбачає випуск екологічно чистої

продукції та базується на комплексі принципів та характеристик екобезпечного землекористування, які спрямовані на відновлення якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва;

- удосконалено методичний підхід до оцінки еколого-економічної ефективності виробництва екобезпечної аграрної продукції, що, на відміну від існуючих, передбачає урахування соціальних, екологічних та економічних ефектів, які утворюються в різних сферах аграрного виробництва та суспільного життя і визначення доцільності впровадження екобезпечного землекористування;

- організаційно-економічний механізм стимулювання виробництва екобезпечної аграрної продукції з урахуванням світового досвіду екологізації сільськогосподарського виробництва, що, на відміну від діючого, передбачає комплексне використання економічних важелів, стимулів та санкцій, а також формування відповідного ринкового інструментарію;

- модель виробництва екобезпечної сільськогосподарської продукції, що, на відміну від існуючих, передбачає врахування економічної, організаційної, техніко-технологічної та нормативно-правової складових при здійсненні екобезпечного землекористування;

- механізм інформаційного обміну в процесі інноваційного забезпечення екологізації аграрної сфери у формуванні екобезпечного інноваційно орієнтованого сільськогосподарського виробництва, який, на відміну від нинішнього, враховує можливості та потреби використання екоінновацій як на локальному рівні, так і при формуванні загальнодержавної та регіональної політики екобезпечного розвитку аграрної сфери;

- набули подальшого розвитку:

- удосконалення класифікації принципів формування стратегії розвитку екобезпечного аграрного виробництва, яка, на відміну від існуючих, включає принцип збалансованості землекористування, принцип відповідальності в землекористуванні, принцип взаємоузгодженості дій на різних рівнях управління, принцип соціально орієнтованого

землекористування, принцип відповідності запланованих дій умовам господарювання, що сприятиме покращенню якості та безпечності сільськогосподарської продукції, дотриманню природоохоронних вимог в процесі її виробництва, підвищенню еколого-економічної ефективності використання та охорони земельних ресурсів, диверсифікації землекористування та формуванню інвестиційно привабливого середовища в системі землекористування;

- інструменти та важелі стимулювання інвестування екологізації аграрного виробництва, що, на відміну від нинішніх, передбачає їх групування на інфраструктурні, інформаційні та нормативно-правові елементи;

- модель інноваційного розвитку екобезпечного аграрного землекористування, яка, на відміну від існуючих, враховує фактори розвитку екобезпечного землеробства, екологічні, економічні та соціальні передумови;

- напрями екологізації землекористування в контексті покращення якості земель сільськогосподарського призначення, що, на відміну від існуючих, передбачають використання комплексу різноманітних органічних відходів для відтворення потенціалу сільськогосподарських угідь.

Отримані автором результати, мають наукове значення, а впровадження розробок дисертанта в практичну діяльність аграрних підприємств переконують в їх практичній цінності.

Структура дисертаційної роботи визначається логічною послідовністю, текст викладено в науковому стилі, доповнено таблицями, схемами та рисунками, що значно підвищує інформативність викладеного матеріалу.

3. Повнота викладення у відкритому друці наукових положень дисертації

Основні наукові положення, відповідні елементи наукової новизни висновки і методичні підходи, подані у дисертації Малевича Н.Ю. знайшли відображення у відкритому друці в 15 наукових працях (з яких 7 – у співавторстві), з них 6 статей у наукових фахових виданнях України загальним

обсягом 4,41 друк. арк., 1 - у закордонному журналі, що входить до міжнародної науко метричної бази Index Copernicus загальним обсягом 0,51 друк. арк., 5 праць апробаційного характеру загальним обсягом 0,82 друк. арк. та 3 патенти на корисну модель загальним обсягом 1,8 друк. арк.

Автором дотримано вимог щодо необхідної кількості та якості статей у наукових фахових виданнях, що надає Малевичу Н.Ю. можливість публічного захисту дисертації. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

4. Оцінка змісту дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування), додатків. Повний обсяг дисертації становить 219 сторінок. Робота містить 16 таблиць, 30 рисунків.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методичні аспекти розвитку екобезпечного землеробства» (С. 28-76) автором досліджено суть поняття «екобезпечне землеробство» та його основні характеристики, обґрунтовано методику дослідження ефективності розвитку галузі «екобезпечного землеробства», узагальнено нормативно-правове забезпечення в галузі екологічного землекористування.

У роботі науково обґрунтовано сутність функціонування екобезпечного аграрного виробництва як такого, що передбачає випуск екологічно чистої продукції та базується на комплексі принципів та характеристик екобезпечного землекористування, які спрямовані на відновлення якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва.

Заслуговує на увагу дослідження теоретичних основ екобезпечного землеробства з урахуванням світового досвіду екологізації землекористування та уточнення понятійно-категоріального апарату за темою дослідження.

У роботі встановлено, що шляхом обґрунтування параметрів оцінки еколого-економічної ефективності екобезпечного землеробства та розвитку галузі екобезпечного аграрного виробництва можна стати на перешкоді випуску і споживання неекологічної сільськогосподарської продукції та

сприяти оздоровленню довкілля і збереженню екологічно чистих сільських територій.

У другому розділі «Еколого-економічний аналіз та оцінка інноваційно-інвестиційних механізмів для забезпечення ефективності екобезпечного виробництва» (С. 76-132) автором досліджено організаційно-економічні механізми в системі екологізації аграрного виробництва, розкрито інноваційно-інвестиційну складову в управлінні розвитком екобезпечного виробництва.

Заслуговує на увагу обґрунтування, що формування механізму розвитку органічного та екологічно безпечного сільського господарства має здійснюватися через низку заходів, які включають застосування відповідних інструментів впливу з урахуванням нормативно-правового, інформаційного та методичного забезпечення. Функціонування економічного механізму розвитку екобезпечного виробництва, на рівні окремих аграрних формувань, можливе за наявності ефективного організаційного механізму – системи зв'язків організаційного характеру, які виникають в динаміці господарсько-фінансової діяльності і спрямовані на підвищення її екологічного рівня.

Автором обґрунтовано, що формування механізму розвитку органічного та екологічно безпечного сільського господарства має здійснюватися через низку заходів, які включають застосування відповідних інструментів впливу з урахуванням нормативно-правового, інформаційного та методичного забезпечення. Застосування зазначених інструментів сприятиме зростанню ефективності ведення процесу виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції в аграрному секторі економіки.

У третьому розділі «Напрями використання інноваційно-інвестиційних складових в екобезпечному аграрному землекористуванні» (С. 132-176) автором досліджено стратегічні пріоритети використання земель сільськогосподарського призначення в умовах євроінтеграційних перспектив, запропоновано шляхи покращення інвестиційної привабливості земель сільськогосподарського призначення щодо екобезпечного виробництва, розглянуто інноваційне забезпечення в структурі розвитку екобезпечного

виробництва.

Автором акцентовано на необхідності формування та реалізації, насамперед, регіональної інвестиційної політики, що забезпечуватиме нагромадження внутрішнього еколого-економічного потенціалу та покращення інвестиційної привабливості екологізації сільськогосподарської галузі.

Для визначення інвестиційної привабливості окремих землекористувань з позиції якісного стану земельних угідь проведено кластерний аналіз за якісними показниками ґрунтів адміністративних районів Тернопільської області.

Доведено, що пріоритети в роботі аграрних формувань щодо покращення урожайності повинні ставитися перш за все на збільшення використання органічних елементів при удобренні сільськогосподарських культур. У результаті аграрні товаровиробники зможуть досягти значно вищих показників урожайності сільськогосподарських культур за умови зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

Це сприятиме екологізації аграрного виробництва і створенню можливостей для розвитку екобезпечних напрямів господарювання.

Доведено, що інвестиційна привабливість екологічної складової знаходиться в тісному зв'язку з рівнем економічного розвитку країни. Інвестуючи в екологізацію аграрної галузі, аграрні формування створюють основу для подальшого економічного розвитку та стимулювання появи нових економічних інтересів і потреб, формування якісно нового рівня споживання і росту країни.

Досліджено стратегічні пріоритети використання земель сільськогосподарського призначення в умовах євроінтеграційних перспектив.

Отримані в результаті дослідження елементи наукової новизни, відображені в усіх розділах дисертації. У цілому їх зміст, засвідчує як переосмислення й авторську інтерпретацію вже існуючих знань, так і створення нового знання, пов'язаного з теоретичним поясненням і практичним вирішенням проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення екобезпечного

землеробства в Україні.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність висновків та рекомендацій автора доведена до впровадження запропонованих заходів аграрними підприємствами Тернопільської області, а саме ТзВО АП “Колос-2” (довідка № 71 від 29.03.2018 р.), ПАП “Дзвін” (довідка № 160/1 від 13.04.2018 р.).

Пропозиції автора використано у практиці аграрних підприємств, мають практичне значення і впроваджені у діяльність Тернопільської філії державної установи “Інститут охорони ґрунтів України” (довідка № 158-18/122 від 29.03.2018 р.).

6. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат є ідентичним основним положенням дисертації, його зміст відповідає змісту дисертації. В авторефераті висвітлено наукові положення, пропозиції, методичні рекомендації та висновки, що сформульовані і викладені у дисертації. Опубліковані праці відображають результати дослідження.

7. Зауваження, недоліки, дискусійні питання

В цілому позитивно оцінюючи дослідження, виконане Малевичем Назарем Юрійовичем, необхідно зазначити деякі наявні недоліки і зауваження дискусійного характеру:

1. Проблеми розвитку «екобезпечного землеробства» та його вплив на комплексний розвиток регіонів мають власний генезис. Тому при висвітленні особливостей його розвитку в системі сучасних реалій та сподівань, на наш погляд, доцільно було б в повній мірі викласти походження, становлення та метаморфози зазначених проблем (с. 28-38).

2. В дисертації не приділено належної уваги економіко-історичним аспектам розвитку «екобезпечного землеробства» та цільовому використанню

територій. Тоді як його сучасний стан та низька соціально-економічна результативність значною мірою визначається історичним минулим (с. 28-76).

3. Ряд наукових положень та висновків автора потребує більш вагомого обґрунтування. Так, на наш погляд, обґрунтовуючи питання еколого-економічної ефективності екобезпечного землеробства, слід чітко розрізняти їх екологічну і економічну складові, які мають різновекторну направленість (с. 76-132).

4. Доцільно було б наведені в дисертації принципи екобезпечного аграрного виробництва підтвердити результатами розрахунків (фактичних чи прогнозованих) їх реалізації, що логічно підтверджувало вірність запропонованого (с. 132-145).

5. У дисертації, при розгляді питання покращення інвестиційної привабливості земель сільськогосподарського призначення в системі екобезпечного виробництва, піднято тему щодо екологічного страхування, але належного розвитку вона не набрала (с. 145-155).

6. Якщо підходити до наукового дослідження з позиції системного, комплексного підходу, то слід було б більш уваги приділити індикаторам моделі «екобезпечного землеробства» та рівня їх впливу на формування цієї моделі (с. 155-173).

7. Дисертаційна робота не позбавлена неточностей, редакційних і технічних помилок.

В цілому, вищезазначені зауваження не зменшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

8. Загальний висновок про відповідність роботи

встановленим вимогам

Враховуючи актуальність проблеми та результати проведеного наукового дослідження вважаємо, що дисертаційна робота Малевича Назара Юрійовича на тему: «Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення розвитку

екобезпечного землеробства» є самостійною, завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, котрі мають прикладне спрямування та у сукупності вирішують завдання досліджуваної теми. Дисертація за змістом та структурою відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненням, затвердженими Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. а її автор – Малевич Назар Юрійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри управління
земельними ресурсами
Львівського національного
аграрного університету

Підпис засвідчую:
Головний вчений секретар,
к.е.н., доцент

А.Я. Сохнич

І.М. Лаврів